

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԻԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻԱ ԸԱՐԱԹ 30 ՅՈՒՆԻՍԱՐ 1871

ԹԻՒ 902

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Փարիզ մայրաքաղաքը՝ զիւրադանական քաջութեամբ և մեծամեծ զոհողութիւններով երկար ժամանակ զիւ մանաւէ ետեւ, իբրջապէս անօթութեան ստիպեալ՝ հարկադրեցաւ մասնակից ըլլալ Անտանի, Մէքի և ուրիշ բերդապահ քաղաքացի զօրադուրեանը, այս ինքն պաշարող զերմանական զօրաց անձնատուր եւ զաւ, զինպագարման դաշնադուրեան մի ընելով թշնամույն հետ շէ օրուան համար։ Այս միջոցիս բոլոր Վաղդիյ ժողովուրդը պիտի հրաւիրուի երեսփոխաններ ընտրել, որոնք Պօրտոյի մէջ ի ժողով դու ժարուելով, պատերազմին շարունակութեանը կամ հաշտութեան հաստատութեան նկատմամբ ազդին կամքը պիտի յայտնեն։

Ինչհանրապէս կրկնածուի թէ յիշեալ ազդային ընդհանուր ժողովը հաշտութիւն ընելու վճիռ պիտի տայ, և յաղթող կառավարութիւնը՝ կարելի եղածին չափ, պիտի դիւրացնէ հաշտութեան պայմանները։ Քանզի եթէ զերմանայիք յաղթող դաշնակցան այս ահադին պատերազմին մէջ, իրենց կրած փառանքը դույնէ աւելի են դաղընալուց ըրած զօհողութիւններէն, որ յաղթուած կը համարուին։ Հետեւաբար պատերազմող այս երկու մեծ ազգերը՝ հաւատարապէս տրամադիր և հակամետ եղած պիտի ըլլան օր յառաջ հաշտութիւն ընելու։

Ստորոգ է թէ Վաղդիյ հասարակապետական առ ժամանակայ կառավարութեան ներքին զործոց և պատերազմի պաշտօնեայ մօտեւ կամպէթիթա և իւր կուսակիցները մեծ զօհողութիւն կը ցուցնեն Փարիզի անձնատուութեան և հաստատուած զինպագարման համար, սակայն յիշեալ կառավարութեան անդամոց իրիտ մեծադոյն մասը և ճշմարիտ հայրենասէրները ազդալիւս կամակրութիւն կը համարին մօտեւ կամպէթիթային ընթացքը՝ որ անհնարութեան դէմ մաքառիլ կուզէ, ինչպէս կը տեսնուի զինպագարման դէմ ըրած իւր հետեւեալ յայտարարութենէն, զոր հրատարակեց Պօրտոյի մէջ։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ՍՈՒՐԻ ՏԵՂԵԱՅ ԽՆԴԻՐԸ

Երուսաղէմայ ամենապատիւ տէր Եսայի սրբազան Պատրիարքին՝ յիշեալ ազգային ամենակարեւոր խնդրոյն նկատմամբ ի գործ դրած ազգասիրական բարեպաշտ քանքը՝ անշուշտ յատուկ նշանակութեան եւ ընդհանուր ազգին խորին շնորհակալութեանը արժանի է։ Բետեալաբար հարկ է որ ընդհանուր ազգը, այսինքն Հնդկաբնակ, Պարսկաբնակ, Ռուսիաբնակ, նմանապէս Թուրքիոյ հեռաւոր երկիրները բնակող Հայ ժողովուրդները տեղեկանան նոյն խնդրոյն մասնաւոր պարագայից։ Եւ որովհետեւ Արշաղոյսը յիշեալ ամեն քաղաքացի մէջ քիչ կամ շատ ընթերցողներ ունի, արժան համարեցինք՝ Սիւն ամսագիրին քաղելով, սուրբ Տեղեաց խնդրոյն մանրամասն պատմութիւնը լրագրոյն բանասիրականին մէջ հրատարակել ի տեղեկութիւն մեր յարգոյ ընթերցողաց։

Անաստիկ այս պատմութիւնը։

Անցեալ Օգոստոս ամսոյն 17ին էր հաստատուած պատիւ Միւնիք Էֆէնտին, և անկէ առաջ կ'ըսէր Վատմակոտնի վիտմա։ Միւնիք Քիւնտ վարի փաշան և Վաղդիյ հիւպատոսն՝ հրամանաւ վստահ, զեպտանին, իւր ի կողմանէ Լատին կղերիկ քննութեան ներկայ դնուեալ ըստ պաշտօնի։ Եւ այն ամսոյն 23ին զնային միտքան ի Բէթլէմ, նոյնպէս և Հայոց և Յունաց պատրիարքներ և թարգմանք, և լատինաց կողմէն երկու կարգաւոր և թարգմանք։ Հոն լատինաց վանքը սակաւ մի հանգիստ առնելով՝ իջան սուր Սարի եկեղեցին նոյն դռնէն անց։

«Վաղդիւն կրնայ ի դեռեւ հանել զհաշտութեանը Բրուսիոյ, որ մեծ վատահոյթիւն ունի այս զինպագարման վերայ մեր զօրաբանակները լուծելու համար և կը յուսայ թէ այսպիսի պարագայից մէջ զօրմարեալ ազդային երեսփոխանական ժողով մի պատրաստ պիտի ըլլայ ամօթալի հաշտութիւն մի ընելու։ Ուստի այս զինպագարման ժամանակը պարագայ չանցնելու, այլ ընդհակառակն՝ օգուտ քաղելու անորմէ՝ կը թելու հաւար մեր երիտասարդ զօրադուրեանը, և ազդային պաշտպանութեան ու պատերազմին կարգաւորութիւնները մեծ զործուէութեամբ յառաջ տանին։ Հասարակապետական այնպիսի ժողով մի կազմելու որ թէ հաշտութիւն ընելու ուզէ՝ բոլոր այնպէս հաշտութիւն մի, որ անփնաս պահէ ազգին պատիւը, աստիճանը և երկրին անկախութիւնը»։

Այս յայտարարութենէ ետեւ ներքին զործոց պաշտօնեան հրամանագիրները հանեց ի գումարուեմ ընտրողաց, որոց իմաց տուեալ է թէ չեն կրնար ազդային երեսփոխան ընտրել այն անձինքը որոնք 1851 թ. Էֆէնտին միւնիք ի 4 Սեպտեմբեր 1870 ընդունած և ի զործ դրած են զպաշտօն նախարարի (միւնիսթրի), ծեղակուտի անդամոց, պետութեան խորհրդակցանի և պատուաւ կառավարչի։ Նմանապէս ընտրելի պիտի չըլլան՝ յիշեալ միջոցին մէջ ի պաշտօնէ երեսփոխանութեան առաջարկեալ անձինքը, ինչպէս նաեւ ան դամքն այն դերբաստանաց, որոնք թագաւորեցին Վաղդիւն մէջ ի 1789 թուականէ ի վեր։

Այս արտաքոյ կարգի անօրէնութիւնները ինչ տրամադրութեամբ պիտի ընդունուին ազգին մեծապոյն մասէն և ինչ կերպիւ ի գործ պիտի դրուին։ Սակայն չուշանաք ճշդիւ իմանալու։ Սակայն այժմէն ստուգապէս դիտեցանք այն է, որ հասարակապետական առ ժամանակայ կառավարութեան անդամոց մէջ երկպառակութիւն կայ և անիշխանութիւնը երթալով կը յառաջադիմէ Վաղդիւն մէջ։

Պիղմաբ կոմսին և Ժիւլ Դաւիդին մէջ՝ զինպագարման համար որոշուած պայմանները ասոնք են։

Ներքին՝ որ կիս դարէն ի վեր վճիռ տակ է Հայոց և Լատինաց մէջ, և սրբազան Պատրիարքն Միւնիք Էֆէնտին ուղարկութիւնը հրաւիրեց անոր խնդրոյն վրայ՝ իւր սկզբնապատճառ բոլոր վճիռն և անկախութեանը ըստօրում լատինք սուրբ Այրը մտնելու համար իրենց ունեցած ծառիւն ու դռնէն չանցնելով, վերջիշեալ դուռը բռնութեամբ բացած են ժամանակին և մեր եկեղեցւոյն մէջէն կ'անցնին կողառնան։

Սուրբ Այրն իջնելով՝ քննութեան կ'առնուն զայն որ բուն վճիռ տակ է երեք ազգաց մէջ, որ լատինք կրակ ձգելով այրեցին կանթեղները և յետոյ դողողան Հայոց 12 պատկերը և Յունացի երկու հատ, պատճառաւ հնացեալ վարագուրի մի որ երեք ազգաց կը վերաբերի, և Լատինք կ'ուզէին զայն առանձինն նորոգել։ Հոն յայտնեց մեծա. Միւնիք Էֆէնտին թէ Բ. Դրան կողմէն նոր վարագուրը գաղտնի Հայոց մնացեալ պատկերներն ալ տեղը պիտի դրուին առաջուան պէս։

Անկէ քառասունից Այրը երթալով՝ և աչքէ անցնելով, կը դառնան Յունաց վանքը հանգիստ առնելու, և կ'սկսին հոն նոյն այրին վրայօր հարցափորձեր ընել։ Յունաց Պատրիարքը կը յայտնէ թէ, Լատինք 1839 թուին յիշեալ այրին մէջ վատող զնեղով ուղեցին փլցնելու որ յետոյ չինելու սովիւ ունեւորով իրենց սեփականին։ Սուրբ Դործը թէպէտ մի քիչ փնտեց այրին, բայց Հայք և Յոյք իմանալով բողբոջին, և անոր հասարակաց ուխտաւոր ըլլալը տալոյնցանելով, հրաման եկաւ Բարձր Դռնէն և երեք ազգաց ծառիւք նորոգեցաւ։ Սոյն դէպքը վկայեց նաեւ ամենա. սրբազան Պատրիարքն մեր, և ըսած թէ, մինչեւ մօտ ժամանակներու զիւրայիք իրենք կը տանին իւր և մօտ և կը ընտրուին։ 1866ին կրկին փորձ մի ըրին լատինք այրը խրաչնելու, կրկին դատ բացուեալ։

Յինպագարմունք ի գործ պիտի դրուի՝ Վաղդիւն վատող, Օրն և Սարթ զաւառացի մէջ միւնիք ի Լատինք։ Էֆէնտին, Լատինք և Իօն զաւառները, նմանապէս բոլոր երկրները որ այս զաւառացի հիւսիսային և հարաւային կողմը կը դնուին, զերմանական զինուորական իշխանութեան ներքեւ պիտի մնան բաց ի Վատը-Վաղէի և Հիւսիսի զաւառներէն։

Յինուորական զործողութիւնները պիտի շարունակուին Վոթ Թ. Օր, Տուպ և Ժիւրա զաւառացի մէջ, ինչպէս նաեւ Վիլֆրէի մօտ, մինչեւ որ նոր տնօրէնութիւն մի ըլլայ։

Փարիզի ազգայնաց ամեն տեսակ զէնքը դուրս պիտի հանուին և անզէն պիտի մնան, նմանապէս բոլոր զինուորները զէնքը պիտի թողուին և քաջուին միայն 12,000 կանոնաւոր զօրք զինեալ պիտի մնան մայրաքաղաքին մէջ՝ հասարակաց ապահովութիւնը հաստատուն պահելու համար։

Ազգային ամեն զօրադուրեան պիտի լուծուին, և Փարիզի բնակիչները 200 միլիոն ֆրանք պատերազմական տուրք պիտի վճարեն թշնամույն ի միջոցի տասնհինգ աւուրց։

Փարիզի անձնատուութեամբ, կըսէ Վէնայի լրագիր մի, նոյն մայրաքաղաքին 58 բերդերը և 1900 թուականը զերմանական զօրաբանակին յանձնուեցան։ Նմանապէս 180,000 զաղընայի զինուոր՝ գերի եղան։

Լոնտոնի թայմս օրադրոյն դրածին նայելով՝ հաշտութիւն ընելու համար Բրուսիոյ կառավարութեան կողմանէ առաջարկուած զլիաւոր պայմաններն ասոնք են։ Այսպէս և Լորէն զաւառները, նմանապէս Վիլֆրէ Գոր և Մէք բերդապահ քաղաքները, ու Բոնաիշէրի քաղաքը՝ որ Հնդկաստանի մէջ է, զերմանական կայսրութեան թող տրուին։ ասոնցմէ ի զատ քսան հատ պատերազմական նաւեր և 10,000 միլիոն ֆրանք կը պահանջուի ի փոխարէն պատերազմական ծախսոց։ Այս պայմաններն, ինչպէս կը տեսնուի, խիստ և չափազանց են, և հարկաւ մեծապէս պիտի դժուարաւ զնեն զհաստատութիւնը հաշտութեան, եթէ մօտեւ Պիղմաբ կոմսը չուզէ չափաւորել իւր պահանջմունքը։

Կաւ և մեր Հայոց և Յունաց քով դռնուած վաւերական թղթերով հաստատուեցաւ հասարակաց ուխտաւոր զիւրաք. և տեղոյս քաղաքական ժողովոյն հանրապետութեալը Բ. Դորը տեղեկագրեցաւ. և հրաման եկաւ որ Լատինաց նոր շինած պատը քանդուի, որու համար էր այն ժամանակի ծաղած վճիռ, և Վիլֆրէ վաշան հրամանը կատարեց առկի վիճակին դարչնելով յիշեալ Այրը։ Երկու տարիէն յետոյ Լատինք կրկին ձեռնաւոր եղան նոյն Այրը բողբոջին խրաչնելու, յորմէ ստիպեալ Հայոց և Յունաց պատրիարքները կրկին բողբոջին սու Բ. Դորէն, և ահա այս բողբոջն պատասխանէ ըստ, եկած նոր հրամանագիրն զոր սկսած էք ի գործ դնել համեմատ կամայ բարեգութեամբ տրուեալ։

Յունաց վանքին կընելով սուր Դոնդեան դրոյ մեծ հրապարակը կուզան, հոն սրբազան Պատրիարքն մեր բոլոր նման աղբիւսը ցոյց տալով մեծա. Միւնիք Էֆէնտին կըսէ. «Այս տեղը Հայոց գերեզմանատան մէջ մասն է որուն համար շատ անգամ բողբոջած ու դատ վարած եմք Յունաց հետ և մերն ըլլալը հաստատուելով պարտք մէջ ամփոփել ուզած եմք, բայց ամեն անգամ տը Յունաց միաբանութիւնը արդէնք եղած է, և չէ թուողոյց որ մինչեւ անգամ մարդը տանք տեղը ապակա նոթեթէն» որ հասարակաց տաղընութեան ևս վստահ կար է»։ Մեծա. Միւնիք Էֆէնտին իրաւունք կուտայ, զարմանալով միանգամայն Յունաց բռնութեան վրայ, որոնք ժամանակ ժամանակ ցոյց տուած են այլոց սեփականութեանը ազատ զործողութեան մասին։ Այսպիսի քննութիւններ եղան Բէթլէմի մէջ վճիռ տակ եղած խնդրոյ վրայօր։

Օգոստոսի 24ին տեղի ունեցաւ առաջին ժողովը ի պալատ քաղաքապետին, ուր ներկայացան նոյն անձինք։

Միւս կողմանէ, Գաղղիոյ հասարակականութեան ներքին պոռժոյ ու պատերազմի պաշտօնեայ մօսիւ կամպէթթա ամեն կերպիւ ու մեծ եռանդեամբ կաշխատի 'ի դերե հանել հաշտութեան գործադրութիւնը:

Դատ երեւելի ու կենցաղագէտ պաշտօնակիր ճշմարիտ հայրենասիրութեան շարժեալ սկսան մօտերս իրենց խոհական կարծիքը յայտնել, խրատ տալով առ ժամանակեայ կառավարութեանը որ աշխատի հաշտութեան ընելու: Այս երեւելի անձանց մէկն ալ մօսիւ Գիւրգէն է. որ այս օրերս յատուկ նամակ մի գրելով մօսիւ կամպէթթային, քերականագիր յոյժ թախանձանօք կաղաչէ այս երիտասարդ դիւտատորը որ ետ կենաց ասկէց աւելի ընդգիմութեանէ: Սօսիւ Գիւրգէն կը ճանաչէ և կը զոյգէ զճառագիրութեանը՝ զորս մօսիւ կամպէթթան մատոյց Գաղղիոյ, հաստատուն պահելով ազգին զինուորական պատիւը որ փնտրուած էր 'ի յէտան Կաթողիկոս Երոզորդին ձեռք, սակայն կը խրատէ զնա որ բաւական համարի 'ի ձեռս բերած այս յաջող վախճանը: Վանդի չկրթուած ծաղկահասակ երիտասարդները յուղարկելով ընդդէմ քաջահամուտ կրթեալ զօրացողաց, զանոնք 'ի ճշմարիտ սպանդ յուղարկելէ, կըսէ մօսիւ Գիւրգէն, և կը յիշեցնէ մօսիւ կամպէթթային թէ այս կերպիւ Գաղղիան վեց ամիսէ 'ի վեր կը բաժնորդուի անհաշտ փնտրուած և զոհողութեանց ենթակայ պիտի ըլլայ:

Գաղղիական լրագրի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կը կարդամք.

Պորտոյ մէջ չեն ուզեր ճանաչել ընդունիլ փառքի մէջ եղածները և համարձակագէտ կը խնդրեն զշարունակութեանը պատերազմին ընդդէմ Գերմանիոյ: Հայրենասիրական չափազանց եռանդը այն աստիճան կը հասնի որ մօսիւ Դիւլ Երմանի հասարակականական զգացումը անգամ երբայութեան ներքե կը գտնէ. Եթէ այս չափազանց եռանդը ժողովրդեան ազդասիրական բորբոքէ կը թափի, ներողութեան արժանի կը համարուի զայն. քանզի պատրանքը անագորոյն յոյժ եղաւ: Հետեւեալ բնական է որ զայրոյթն ալ յարակից ըլլայ դառնազին տրամութեան: Բայց եթէ այս չափազանց եռանդը ուրիշ պատճառներէ կը ծագի որոնք անձանց են մեղ յայտնամ անկալ ըսկզբնաւորութիւն մը կը համարուի համազգային երկպառակութեանց. զորս Գաղղիոյ ճշմարիտ բարեկամները պէտք է որ անհետ ընելու աշխատին, որ պէտք է նոր դժբաղդութիւններ չհասնին այս մեծ երկին, որ արդէն տեսարան եղած է սոսկալի աղէտից պատերազմի մը, որ աւերահիս տարեկանութեանց մէջ նմանը չէ տեսնուած:

Քը երեք միաբանութեանց կողմէն, այլ և զաղղիական հիւպատոս Գամալիսի, և խնդիրն էր քառասնէց Ս. Բրիտ վրայոք: Հոն մեծա. Միւնիթ Լիքիտին Հայոց և Յունաց արդէն ծանուցեալ վաւերագրերը մէջ բերելէն և անոնց հաստատութիւնը ընդունուելէն յետոյ, Լատինաց կողմէ տրուած ցուցակ մի և մէջ բերելով թուականներու շարք մի կը կարդայ, որոնք իւր թէ նոյն թուականներուն մէջ մէկ մէկ վաւերագրեր ու հրովարտակներ ընդունած ըլլան Լատինք յիշեալ Ս. Բրիտ համար: Զարմանալով Ս. Պապիւրքն մեր կը հարցնէ թէ «Ս. Պապ թուականները հիշողութեան ու հրամանադրերուն են:—Այլ կապալներ են, և ի՞նչ Միւնիթ Լիքիտին, զորոնք Լատինք ստացեր են ուրիշ եկող Երոզորդի կողմէն, իշխաններէ և երեւելի ճանապարհորդներէ, որոնք տեսած են նոյն Ս. Պապ և կը վկայեն թէ Լատին կարգաւորք հոն պաշտօն կը վարեն եղբիւ:—Սիւ ընդունելի չեն ասանց վկայութիւնը, կը կրկնէ սրբազան Պատրիարքը, ըստորում ոչ մեր ազգէն են և ոչ մեզ կրօնակից. ուր տաւորք ինչ որ լսեն իրենց կարգաւորներէն՝ նոյնը կըմբռնեն և ըստ այնմ կը վկայեն»: Գիտէր Միւնիթ Լիքիտին ևս այն թղթերուն ինչ արժէք ունենալը: Յետոյ ուրիշ հետադոյն թուղթ մի մէջ կը բերէ արարերէն լեզուով գրուած, որ հնութեան երեսն եղծուած ու գրելովէ անընթեռնի եղած էր. այս թղթին համար Լատինք կը վկայեն թէ՛ Նիկիտոսի Սուրբանները տուած են. որ եթէ ստոյգ ևս ըլլար, դարձեալ արժէք մի չէր կրնար ունենալ Բ. Գրան կողմէն տրուած հիշողութեան քով: Ուստի այս քննութիւններէն յայտնի ըլլալով քառասնէց Ս. Բրիտ հասարակաց սեփական և բոլոր քրիստոնէից ուստատեղի ըլլալը ըստ հաստատութեան Հայոց և Յունաց ձեռքն եղած հրամանագրերուն, ժողովը ըստուեցաւ ասանց վերջին որոշում մի տրուելու:

Հափազանց հայրենասէրները բոլորովին կը մոռնան թէ Պարիզ միակ չէր կրնար գերմանական զօրաբանին յաղթելու պահանջները ունենալ: Յիշեալ մայրաքաղաքը կը պարտաւորէր երկար ու ազդու ընդդիմութիւն մի ընել, որպէսզի գաւառները ժամանակ ունենան կարգաւորուելու և պատրաստելու զյաղթանակը ազգային իրաւանց: Այս պարտաւորութիւնը Պարիզը բնակիչքը քաջութեամբ կատարեցին արդեօք. անշուշտ լիովին կատարեցին, վասնզի դէմ դրին թշնամայն միջև իրենց հայրենի վերջին կտորը մնալ: Ուրիշ ինչ աւելի կը խնդրէ Պորտո քաղաքը և ինչ կը խնդրէ անոր համարիտ գաւառները: Ստոյգ է թէ շատ նահանգներ վերջին ճգամը ջանքեր եղան, որոնք մեծ քաջութեան և անձնանուէր հաղթապիւտ զգացմանց ապացոյցներ էին և զոյգու աշխարհ զարմացոյցին. բայց դժբաղդաբար ապարդիւն եղան 'ի մասին զինուորական յաջողութեան: Այս բանը խիստ անխել է, և ոչ ոք կրնայ անտարբեր մնալ այս օրինակ տեսարանի մը առջև. ուր մարդկային գործոց ճակատագրական ցաւալի կողմը շատ զգալի կերպիւ երևան կը լլէ. հետեւեալ անողու է ևս առաւել յամառել ընդդէմ կոյր բաղդին: Վաղաքային թատրոնը իրականութիւններով կապի. և անոր մէջ դեր մի խաղացող անձինքը պարտին նախ և առաջ մտածել իրենց կատարութեանը յանձնուած ժողովրդեան ապագային վերայ: Մարդու մը յաջողութիւնը պէտք է շփոթել ազգի մը բարեբաղդութեանը հետ. քանզի մարդս կը մնայի և իւր ձախորդութիւնը իւր հետը կը վերջանայ. բայց ազգաց կեանքը երկար է, և ան բուժելի ցաւեր չկան անոնց համար: Ուստի հայրենասէր գաղղիացիները կը պարտաւորին ծանրապէս խորհիլ և չափաւորել իրենց ազնուական զգացմանքը ականջ կախելու համար ողջամիտ բանականութեան ձայնին, որ ապագային ձայնն է: Եւ այս փրկուէտ շաւղին հետեւեալով միայն՝ կրնայ անսասան մնալ հասարակականութիւնը:

Սօսիւ տը Պիզմարք կոմսը Վէրսայէն փետրվարի 4 ամսամիտով ըստ նոր տուածին՝ հետեւեալ բողոքագիրը յուղարկել է մօսիւ կամպէթթային, որ ինչպէս յայտնի է, Գաղղիոյ հասարակականութեան կառավարութեան ներքին գործոց և պատերազմի պաշտօնեայէ:

«Յանուն գաղղիական ընտանական ազատութեան 'ի զինադադարման՝ զոր հաստատուեց իսկական պաշտպանութեան կառավարութեան փոխանորդ մօսիւ Թիւր Գալլիէն հետ, կը բողոքեմ ընդդէմ տրամադրութեանց որք հրատարակուեցան յանուն ձեր և որոց նպատակն է գրկել լրագրութիւն կարգի վերադարձը գաղղիացի հոլա-

Հետեւեալ օրը երկրորդ նիստն եղաւ նոյն պատկեր մէջ, և խնդրոյ առարկայ էր սուրբ Յակովբայ եկեղեցւոյ մէջ Լատինաց պատարագելուն արգիլուիլը: Այս ժողովոյ մէջ յիշեալ միաբանութեան կողմէ մարդ չէր կանչուած, և միայն Գամալիսի հիւպատոսը ներկայ էր: Միւնիթ Լիքիտին սկիզբն տուա քննութեան և հարցոյց Ս. Պատրիարքին. «Որչափ ժամանակէն 'ի վեր է լատինաց մայր Երազուր եկեղեցւոյն մէջ պատարագ ընելու սովորութիւնը, և որ իրաւամբ ստացիր են այդ թղթերով թիւնը, և որոնք են արգիլման պատճառները: Այս հարցման պատասխանն տուա սրբազանը. «Ըսեմ համարձակութեամբ ասանց բան մի ծածկելու, քանի որ անձնական իրաւունքներ ունիմ: Հարկը տարի շաբաթ կայ և ոչ աւելի որ իմ նախորդներս թղթերով թիւն ըրած են լատինաց՝ տարին անգամ մի պատարագ ընելու մեր երկու եկեղեցւոյն մէջ, և այս թղթերով թիւն մի միայն պատճառ եղած է այն ժամանակներս մեր և լատին միաբանութեանց փոխադարձ սէրը, որով իրարու հետ կապուած էին: Ըստորում՝ իրենք ալ այս շնորհման փոխարին թղթերով թիւն ըրած էին մեր յամարս: Եւ ուստաւորաց, որոնք Նաղարկութիւն անցած ժամանակներէն մեծ մարդասիրութեամբ կը հիւրասիրէին զիրենք և իրենց եկեղեցւոյն մէջ կը թողուին որ մեր քահանաները աղբային լեզուա իրենց ժամեղութիւնն միջև անգամ տատաւածային պաշտօնը կը կատարէին 'ի միմիկութեամբ մեր ուստաւորաց: Բայց անոնց այս մարդասիրութիւնը երկար ժամանակ չտեսց, մեր ուստաւորաց այն ճանապարհէն դարձաւ երթեկութիւնն ալ նուազեցաւ և հիմակ հոն հանդիպող սակաւութիւն Հայ ուստաւորաց ոչ թէ աւետարան կարդալու կընեն, այլ ոչ իսկ իրենց վաղը կընդունին:

Նոյնպէս հոս էլ իմ—Քիւրիմ (Յովհաննու ծնունդ) ըս-

տակներ յիշատակեց ընտրելի ըլլալու իր և անգամ կաղմուեալ ուստաւորական ժողովոյն: Ս. Պապ կերպիւ այս ինքն ըստ կամ և ճշմարիտ եղած ընտրութեանց չեմք կրնար ամեն և ին մատուցանել այն իրաւունքը՝ զոր զինաւորապարման պայմանագրութիւնը կը շնորհէ ազատաբար ընտրուած երկաթի տանաց»:

(Ստորագրեալ) ՏԸ ԳԻԶՄԱՐԲ

Հայտնի է թէ Բրուսիոյ Ալլիում թագաւորը կայսր Գերմանիոյ հրատարակուեցաւ այս երկրին տիրող իշխաններէն: Նորին կայսերական յիշատարութիւնը հրատարակեց, որ պաշտօնապէս և հանդիսիւ կարգացուցաւ Գերմանիոյ երեսփոխանական ընդհանուր ժողովոյն մէջ, ինչպէս նաև ազգային մեծամեծաց (սէյնէօր) խորհրդանոցին մէջ:

Մեք, Ալլիում, շնորհիւն Աստուծոյ՝ թագաւոր Բրուսիոյ, կը ծանուցանեմք ներկայ յայտարարութիւն մը թէ, Գերմանիոյ իշխանները և ազատ քաղաքները համամասութեամբ հրաւիրելով զիս ընդունել զգերմանական կայսերութեան վերահաստատութեամբ զկայսերական տիրութեանը որ 60 տարիէ 'ի վեր կորուսած էր իւր զոյութեանը, և Գերմանիոյ նոր ահա մանագրութիւնը արդէն կարգադրած ըլլալով այս տիրութեան յարակից եղած ամեն տրամադրութիւնները, կը յայտնեմք ներկայիս թէ պարտք կը համարուիմք առ հասարակաց հայրենիս մեր զիշխելու դաշնակից գերմանական իշխանաց հրաւերին՝ ընդունել զկայսերական պատուանունը. հետեւեալ մեք և մեր յաջորդները Բրուսիոյ թագաւորական դահլիճ յետ այս տարի կայսեր տիրութեան պիտի աւանդէ վասն ամենայն իրաց որ կը վերաբերին գերմանական կայսերութեան գործոց վարչութեանը: Ալլիում մեք շնորհիւն Աստուծոյ, գերմանական ազգայն պիտի յաջողի, իւր վաղիմ պայծառութեան այս նշանին ներքե, առաջնորդել զհայրենիքը դէպ 'ի ապագայ մի՛ լի ամեն տեսակ օրհնութիւններով:

Ալլիում մեք գերմանական պատուանունը զիտակցութեամբ թէ անկա պարտք կը դնէ մեր վրայ ապահովեց ամենայն հաստատութեամբ զերաւուստ կայսերութեան և իւր անգամայն պահպանելու զիտակցութեանը, պաշտպանելու Գերմանիոյ անկախութիւնը և աճեցնելու ազգին զօրութիւնը: Ալլիում մեք այս կայսերական պատուանունը լի յուսով թէ գերմանական ազգը կարող պիտի ըլլայ վայելել զվարձատրութիւնը իւր մեծամեծ զոհողութեանց անողական խաղաղութեան մը մէջ և այնպիսի սահմանադրուց մէջ որ երաշխաւորութիւն պիտի տայ հայրենեաց՝ ընդդէմ

ուսած զիս զմեք մի ունին լատինք որ ուստատեղի է քրիստոնէից, ուր տարին անգամ մի մեր ուստաւորները կը լսուին, որոնք և—Օր կարգաւ կը թափառուիս ըստ իմ ժամանակները մեր քահանայք հոգևորական պաշտօն ևս կը կատարէին. իսկ անցեալ տարին և ոչ աւետարան թողուցին որ կարգան, թէպէտ երկու քրիստոնէից աւետարանն միմեկին փոխադարձութեամբ թիւն կուտայանէ. բայց որովհետեւ վաղը իրենց սեփական է, իրաւունք չունեցանք բողոքելու:

Ասանց մի զատ ուրիշ շատ զրկուցութիւններ ունեցանք և կուենանք միշտ լատինաց կողմէն, զորոնք ինչեղծ համար տակ յարմար տակ չեմ կրնար գտնել քանի որ իմ բարեգութեամբ թիւն թիւն կուտան քանիչ եւ կաճ էք, պարտաւոր էք իմանալ տրութեան հարազատ և հաւատարմ հպատակաց կրած զրկուցութիւնները, և ետ դառնալու զիմացնէք զանոնք սպաստա. Տիրութեան և ազգէնք որ իւր զթու թիւն առ մեզ դարձնէ: Ահա ևս իմ կրած զրկանքները:

Ս. Վերոյիշեալ էլ իմ—Քիւրիմ՝ զիւրին մէջ յառաջ ժամանակաւ վաղ մի ունէինք, ինչպէս միջև ցայսօր զիս գեղացի Ֆիլիպք կը վկայեն. և Մարդկայն արարաց յարձակմանց պատճառաւ բարձր թողի եղած և աւերուած կընենար. հիմակ քանի մի տարի կայ որ լատինք սկսած են տիրել անոր:

Բ. Բէթլէյ մի եկեղեցւոյն հիւսիսային դասուն մէջ եղած միջնադուռը, զոր Նիկիտոսի իշխանութեան հրամանաւ կրկին անգամ բացին, որուն մօտեջնակց գոյ մնալուն հրովարտակն և հիշողութիւնը քովերկա կը զրուսնան, և թէ բարեհաճէ կրնար տեսնել զանոնք, և գրեթէ մեր ժողովուրդը կոխկրտելով կանցնին կը զառանան:

Գ. Նոյն եկեղեցւոյ սուրբ Ս. Բրիտ հիւսիսային կողմէն և մեր 12 պատկերաց գոյցուցել:

ԱԶԳԱՅԻՆ

Վերանորոգութեանց զաղկապան յարձակմանց . եւ ըստ իրաւունքի յորմէ զուրկ էինք դարերէ 'ի վեր : Գալով մեզ և մեր յաջորդաց կայսերական գահին՝ աղաչեմք զԱստուած որ օգնական ըլլայ մեզ զարդա-ցընելու միշտ և հանապաղ զերմանական կայսերութե-գորութիւնը՝ ոչ թէ պատերազմի աշխարհակալութիւն : Եւ իսկ իսկապէս իրենց զորոնց փառքաւ աւելցնելով ազ-գային յաջորդութիւնը և ազատութեան ու բարի վա-րոց յառաջագիծութիւնը :

Եւստի տարաձայնութիւններ երեսն կէլեն'ի մէջ Փարիզի կառավարութեան և մօսիւ Կամպիթթային՝ որուն ձեռքը ամփոփուած է այժմ Պօրտոյի կառավա-րութիւնը : Եւստի մեր ըսածը կը հաստատուի հետեւեալ ազգարարական նամակէն զոր մօսիւ Կամպիթթային յուղարկեց Գաղղիոյ դաւառական կառավարաց և քաղաքացիաց :

«Փարիզի կառավարութեան անդամ մօսիւ Ժիւլ Լիման պաշտօնական զրուած մի բերաւ և հաղորդեց մեզ, որով կը ճանոցուի մեզ թէ Փարիզի կառավա-րութեանէն՝ իրենք բնական հետեւեալ զինադարման՝ հրատարակուած ընտրական հրամանագիրը՝ տարաձայն է Պօրտոյի կառավարութեան հանած հրամանագրին հետ :

Բայց հարկ է ուշադրութիւն մատուցանել թէ Փարիզի կառավարութիւնը պաշտօնաւէ 'ի թշնամի զօրաց չորս ամիսէ 'ի վեր, և առանց հաղորդակցու-թեան մնացած է Գաղղիոյ հասարակութեան ողջոյն հետ . վերջապէս պատերազմի կաշառութիւն մը վիճակի մէջ կը գտնուի : Ուստի տարակոյտ չկայ թէ լաւա-դոյն տեղեկութիւններ ստանալով՝ պիտի համաձայնի Պօրտոյի կառավարութեանը հետ . նմանապէս տա-րակոյտ չկայ թէ բաց 'ի ընտրութիւններ ընել տալու պաշտօնէն՝ որ յանձնուած է մօսիւ Ժիւլ Լիմանին, Փարիզի կառավարութեան նպատակը անոր ձեռքը ու ընտրութեան կարգադրելու չէ զմասնաւոր դուրսէ և ցաւալի դէպքը՝ որով ոչ սակաւ գաղղիացի հպատակք կը գրկուին յընտրելութիւնէ :

Եւստի պարագայից մէջ Պօրտոյի կառավարութիւնը հարկ կը համարի հաստատուն պահել ընտրութեան նկատմամբ հրատարակած իւր հրամանագիրը : Հաս-տատուն կը պահէ զայն ընդդէմ մօսիւ տը Պիլմարքի, որ կը յանդիմանէ և կուզէ խառնուիլ մեր երկրին ներ-քին գործոցը մէջ . այն հաստատուն կը պահէ զայն յանուն Գաղղիոյ պատուոյն և անոր օգտիցը :

«Պօրտոյի կառավարութեան անդամներէն մէկը՝ այսօր մեկնեցաւ, որպէս իրաց ճշմարիտ վիճակը հասկըցնէ Փարիզի կառավարութեանը» :

Գ. Նոյն Այրին տատկանները տարւելու համար մեր տնեցած իրաւունքը խախտելու ուղեղին, և գլխի տա-նելու համար զինեալ կրօնապաշտ խումբ մի հոն բերելու, ինչպէս զիտ վստահ . Գեորգի փաշայն, կրնաք ստուգութիւններ խնայել Այլի պէկէն որ բարեկարգու-թիւնը պահելու համար հոն խրկուած էր . բայց լատինք անոր իշխանութիւնն անգամ յանդիմանեց չմանալէ, և միայն Գաղղիոյ հիւպատոսին հրամանացը կը շնաւան-դիմք կըսէին :

Ե. Սիւնի գերեզմանատան խնդիրը, որուն վաղեմ ժառանգի օրով համարձակեցան լատինք երկու դուռ բա-նալ մեր գերեզմանատան մէջ՝ ազգաց իրաւունքը ոտ-նակելու ընելով : Եւ թէպէտ յիշեալ ժառանգանոց ըրած անիրաւութիւնը ազգը տեսած ատեն ըսաւ թէ՝ «Հայոց գերեզմանատան վրայ դուռ բանալու իրաւունք չունիք, քանի որ հիւսիսային կողմը արքունի պողոտայ կայ : Եւ ես, կըսէր նա, Երուսաղէմի մօտեցողք ըլլալով՝ հոս ձեր շինած դռները չեմ ձանձնար» : Այսու ամենայնիւ որմնադիրները անոր երեսն 'ի վեր նայելով՝ իրենց գոր-ծը կը շարունակէին, և չէր համարձակեր շինութիւնը դադարեցնել իւր իշխանութեան ուժով և մեր իրաւուն-քը սաշտուանել : Այնոր պաշտպան տնին իրենց Պաղ-ղիոյ հիւպատոսը, (ըսաւ որդապան Պատրիարքը), որու զօրութեամբ այս անիրաւութիւնները կընեն, դուք ալ պարտաւոր էք Օսմանեան մեծագոր տէրութեան կողմէն մեզ պաշտպանել : — Այլեւ տակի բան մի չեմ կրնարը-նել, պատասխանեց իւրեք ժառանգ . և ոչ իմ Տէրու-թիւնս կրնայ . դուք ալ եթէ կուզէք կրնաք ձեզ ուրիշ տէրութիւնէ մի պաշտպանութիւն դնել : Այս պատաս-խանիս վրայ առ միայն տեղեկուցի ըսելով, թէ իմ տէրու-թիւնս ամենեւին տէրաւ չէ անիրաւութիւն մի դպարու-համար, այլ դուք եք որ կը խախտէք տէրութեան զօ-

Օղտակար և հարկ իսկ է մեր ընթերցողաց՝ ինչ-պէս նաեւ բոլոր դաւառական Հայոց ճանաչել այժ-մանց վիճակը Կ. Պօրտոյ ազգային երեսփոխանական ժողովոյն, որ կը կարծէ թէ իրաւունք ունի օրէնքներ և կարգադրութիւններ հաստատել դաւառական ազ-գայնոց համար ալ, առանց անոնց խորհուրդ հարցը-նելու և առանց անոնց երեսփոխանները ներկայ ըլլալու : Թէպէտ և միշտ ցայսօր այս կարծեցեալ իրաւունքը չկրցաւ 'ի գործ դնել և կարելի չէ որ 'ի գործ դնէ ներկայ լուսաւորեալ և աղատասէր ժա-մանակիս մէջ, բայց և այնպէս օղտակար է որ մեր ընթերցողք տեղեկանան յիշեալ ժողովոյն ընթացիցը, որ հետեւեալ օրինաւոր կերպիւ դատաքննուած է Ս. Կ. 1044 թուոյն մէջ :

ԵՐԵՍՓՈՒՍԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Լսեն մը իրաւամբ դաւառողներ կային թէ եւ-րեսփոխանական ժողովը անտարբեր մարդոցմէ բաղ-կացեալ է . հիմա ալ կը զանազատին թէ ժողովը առանց կարեւոր խնդրոց լուծման զբաղելու, բառերու հետ կը խաղայ, բնականորէն թիւններով ժամանակ կանցու-նէ, և իր վիճաբանութիւնները փոխանակ ընթերց-նէ հանգարտութեամբ կատարելու, շատ անգամ թշնամական յարձակումներով վերջ կուենայ :

Ինչ հանրապէս խօսելով, այդ տրտուշներն այն-չափ ճշմարիտ են, որ մեծ ցաւ և վիշտ կը պատճառեն ամեն անոնց՝ ոքք զիտեն թէ ինչ կը շնչանակեն օրի-նաւորութիւն, վիճաբանութիւն, ազգային կեանք, ապագայ և ժամանակ ըստած բաները, և թէ ազգին այսօրուան վիճակն ինչ կը պահանջէ :

Երեսփոխանական ժողովոյ ատենը ոչ ակադեմիա-է, ոչ հակամարտաց ասպարէզ և ոչ ալ համբաւնե-րու վարժոց . այս տասնէ հինգերորդ անգամ է որ երեսփոխանք 'ի ժողով կը դուրսբերին, և ցաւօք ու կարմիր լոյզ կը սեմոր դեռ ևս չէ կրցած իւր ներքին կազմութեան ու ընթացից օրինական ուղղութիւն մը տալ : Ըզզը իւր վստահութեան քուէովը պատուեց զիրենք, ոչ անոր համար որ ըստ հաճոյս և ըստ կամաց շարժին, և անդին ժամանակներ ունայն և փոքուն վիճաբանութիւններով վառեն, այլ այդ պատիւն ըրաւ անոր համար՝ որ ընթերցն խորհելով ազգին ցաւերը դարմանեն և ազգին վարչական ըն-թացքն յօրինաւորութեան պահելու հոգ տանին :

Սահմանադրութեան հաստատութենէն առաջ ալ ազգն ունէր ընդհանուր, դերացոյն և կրօնական ժողովներ, և ըսողներ կան որ նոքա իրենց կարողու-

րութիւնը : Եւ խնդրեցի իրմէն որ զրով տայ ինձ այս տարածութիւնը, բայց նա վախցաւ ինչպէս որ բնական է : Անոր վրայ երկու անգամ բողբոք ըրի առ Բ. Գուռն, բայց օգուտ մի չտեսայ, որով ստուգուեցաւ իւրեք ժառանգին խօսքը :

Զ. Կարձալ զրիւղութիւն կրնայք լատինացի Յու-նացի հետ, երբ յափշտակեցին անոնք հասարակաց այն սուրբ տեղը Գլխի մանի ձորին մէջ, ուրտիւ Սեփա (Բերտոս) աղօթած է . և հակառակ մեր երկու ազգացս բողբոքին զոր Նաղիֆ փաշային մատուցելը, անոնք ոչ միայն տիրեցին տեղոյն՝ այլեւ պարիսպ դարձուցին բո-լորովը, բանի տեղ չդնելով փաշային հրամանը որով շինութիւնը կ'արդիւնէ :

Բոլոր այս զրկանաց և անիրաւութեանցս սիրով համբերեցինք յոյսերնիս մեծագոր Սուրբանին արդարու-թեանը վրայ դնելով՝ թէ օր մի հարկաւ իւր արքունի զթութեամբ մեր դատը արդարութեամբ կ'որոշէ : Բայց երբ համարձակեցան լատինք իմ եկեղեցիս ալ երկու ան-գամ անարգել, ալ համբերութիւնս հատու և միտքս զրի որ մեր եկեղեցեաց մէջ պատարագ ընելու համար անոնց արուած շնորհք ետ առնուի : Այսպիսի, կրկնեց սրբազան Պատրիարքը ներողութիւն խնդրելով Սիւնիֆ Էփէնտիկէն՝ խօսքը երկարեալու համար, առաջին անգա-մուն՝ որ Եփեսոս կը գտնուի Գաղղիոյ հիւպատոս Էտ-մոն տը Վարրիլը Նաղիֆ փաշային խօսքի մի կանոնա-ւոր զօրք բերել տալով՝ տէրութեան հպատակ ազգային վանքիս զիտաց շարեւ կուտայ՝ որպէս թէ ինքը գաղուն և երկաւուն ժամանակը՝ զինքը պաշտօնապէս բարեւն, և քանի մի զապլթի ևս եկեղեցեացի դուռը կայնեցընէ կուտայ :

(Պիտի շարունակուի :)

Թեան չափովը կը դործէին և դաւառացոյց ցաւերն իսպառ անմիթար չէին մնար :

Ըզզն այդ ժողովոց օրինական ուղղութիւն մը տալու և վարչութիւնը ճշմարտապէս երեսփոխանա-կան ընելու համար սահմանադրական դրութիւնն ընդունեց, բայց տասն տարուան փորձերը կը ցու-ցնեն որ ազգը յառաջագիծութեան ճամբուն մէջ փոխանակ մեծ քայլեր տանելու՝ թէ՛ նիւթապէս, թէ՛ բարոյապէս և թէ՛ ֆիզիքապէս փաստներ ունեցած է :

Եւստի ըսողներ ըլլան թէ յոչ կամաց է այդ և թէ պատճառը յոռի վիճակէ մը 'ի լաւ անդր փո-խանցումն է, որ մեզ համար նոր կեանք մ'ըլլալուն, բնականաբար թերութիւններ ալ յատու կուդան :

Կը հաւանիմ ատոնց և իրաւամբ ալ այնպէս է, բայց ոչ պատճառ փոխանակ պատճառի է այդ վառ-ղի տրտուշք կամ դանդաղեց այն պատճառներէն յառաջ եկած չեն, որ նոր կեանքի մը սկիզբնաւոր-ութիւնը կը ծնանի, այլ ունայն բնականորէն թիւն-ներէ և այնպիսի խտտապահանջութիւններէ, որք դեռ չեն կրնար մեր բարոյական վիճակին յարմարիլ :

Թէպէտ հարկ է որ ամեն տեսակ խնդիր վիճա-բանութեան բովէ անցնի, ըստ որում վիճաբանութիւն միայն խնդիրները կընան զտիւ և կարծիքները լու-սաւորիլ, որ օրինաւորութեան սկիզբնաւոր է, բայց այն ատեն և միայն ատեն ամեն վիճաբանութիւնն օգ-տակար է, երբ օրինաւորութեան սահմանէն անդին չ'անցնիր . իսկ եթէ հակառակը պատահի, այն ա-տեն կիրք և ստեղծութիւնք կ'սկսին վիճիլ, և այդ ալ յայտնի է որ վիճաբանութեան օգտակարութեան աղեղ կողմը կամ վիճաբանական օրինաց զեղծումն է :

Յեղծումը զեղծումը չարեկարգիլ է : Եւստի երեսփոխանական ժողովն եթէ իբր օրէնս-դիր ժողով կուզէ բարեկարգութիւն կանոններ դնել, ներքին ինձ ըսել թէ այնպիսի կանոն մ'ալ հարկ է որ յօրինաց զեղծանող երեսփոխաններն յուղղութիւն տրամադրէ : Երեսփոխանական ժողովոյ անցեալ նստին մէջ նկատեցի այնպիսի անձինք՝ որ խորհելու և խօսելու սահմանէն բողբոքին անցնելով՝ կուռի ասպարէզ գարձուցին ժողովը

Եւստի պարագայն լաւ տպաւորութիւն չընէ զատ՝ նաեւ անհաճոյ գաղափար մ'ալ տուաւ այն երեսփո-խանաց նկատմամբ, որք փոխանակ ազգին շահն ու իրաւունքն իրենց կէտ նպատակի ունենալու, միայն խօսած ըլլալու համար խօսելով, և որ աւելին է՝ անձնական ունայն վիճել յուղեղով՝ ազգային բարո-յական իշխանութեան խանգարում կը պատճառեն :

Ըզզն խօսիլ և ազատ խորհիլ, ասոնք ազգաց զարգացման և մարդկային մտաց բարձրութեան թուիչ տուող կենսական զօրութիւններ են, և մարդ-չէ այնպիսին՝ որ ատե զատոնք և դատապարտէ : Խոր-հիւք ազատ և խօսիլ ազատ, բայց ոչ անհաճաբար և սուս ու միջին գոյամբ, այլ ընթերցն :

Եւստի, խօսիլք ազատաբար և խորհիլք ընթերցն, բայց ոչ ընդունայնաբար, այլ սկիզբնաւոր ունենալով մեզի միայն բարին, զեղեցիկն ու ճշմարիտը :

Ինչ շահ ազգին ընդհանրութեան, երբ երես-փոխանական ժողովն իր հնդեպատաներովը նիստն իր գիւհանը բարեկարգելու սին և ապարդիւն վիճաբա-նութեամբ միայն կը կնքէ, մինչդեռ Սահմանադրու-թիւնն արդէն այդ կէտը պարզած է : Բարեք, ինչ սքանչելի և փութաշան գործունէութիւն :

Երեսփոխանական ժողովն 'ի բաց առեալ միշտ բացառելի անգամները, եթէ կարծէ թէ ազգն իր կատարած ընտրութեամբն այլ ևս իր վրայ հեղինա-կութիւն չունի, և թէ ինք ինչպէս որ կամի՝ ինչպէս և հաճի՝ այնպէս կը շարժի, կը օտնալի չարաչար : Իշխանութիւնը ազգն է . ազգը հեղինակութիւն ունի իւր պաշտօնէից վրայ և անոնց արարքը ոչ մի-այն կը ընդհանառաւ, այլ ևս իւր վստահութիւնն իսկ կը դադրեցնէ՝ երբ անվստահութեան նշաններ տեսնէ, և կըսէ այն ատեն . դու արժանաւոր չես այդ պաշ-տօնին՝ յոր կոչեցի զքեզ, 'ի բաց այտի :

Եւստի ընեն ազգին անբռնաբարելի իրաւունքն է . վասնզի ազգին հեղինակութիւնը միայն ընտրելու ի-րաւանց սկիզբնաւոր մէջ չկայանար : Ըզզը պաշտօն-մը համար ըրած է իր ընտրութիւնը, և այն պաշ-տօնին ճշգրիտ կատարումը պահանջելու իրաւունք և իշխանութիւն ունի : Եւստի կէտը թերեւս ոմանց ան-հաճոյ և ծանր թուի, բայց արդարութեան սկիզբնաւոր է . սկիզբնաւոր մը՝ որով միայն կրնայ ազգն իւր իրա-ւանցը կատարեալ տէրն ըլլալ :

